

La flora ornamental

La dona rural ha mantingut tota una biodiversitat vegetal, diguem, *casolana*, que, no per haver estat descurada pels especialistes front als elements més 'naturals', deixa de ser rellevant per al nostre paisatge i els seus valors ambientals. Aquí incloem no únicament la cura de les plantes que decoren i fan agradable l'entorn de la casa (que pot ser d'enorme varietat: lliris, rosers, assutzenes, clavellines, margariteres, malva-roses, etc., etc.), sinó també determinades espècies d'interès culinari (jolivert, llorer, orenga, etc.) o medicinal (herballuïsa, romer, herba-sana, alfàbega, tomello, camamil·la, malva, etc.), que la dona del camp procurava tenir a la mà i enriqueixen l'ambient peridomèstic. En altres països s'ha estudiat la riquesa botànica d'estos jardins casolans i s'ha posat de relleu la importància i varietat dels coneixements femenins lligats al seu manteniment.

Artesania femenina lligada a l'ús de recursos naturals

Inevitable a Elx és destacar la importància patrimonial de les artesanies lligades a la palma. *Rissar*, és a dir, elaborar tota eixa sèrie d'objectes, de formes capritxoses i enorme diversitat, fets amb tires de plama blanca trenada, orgull i símbol identitari del poble d'Elx, ha estat tradicionalment una activitat molt lligada al món femení. Al nostre entendre, en la consideració del Palmeral d'Elx com a Patrimoni de la Humanitat, no hauriem de fixar-nos tan sols en els horts de palmeres com a espai físic, sinó també en tota la cultura i l'licitana de la palmera que permet i dóna sentit a eixe ecosistema tan singular. I entre estos aspectes singulars, les activitats més típicament femenines com la de rissar, són part ben destacada.



Mirant al futur

Però el paper de la dona rural no ha de reduir-se al fet de ser dipositària d'unes tradicions multiseulars. A més d'això, la dona pot acomplir funcions decisives per a garantir un futur sostenible i de qualitat ambiental en les noves circumstàncies socio-econòmiques del món actual. Com pot comprovar-se arreu Europa, són sovint les dones qui estan promovent i mantenint la diversificació d'activitats en el medi rural i, per tant, possibilitant uns escenaris de desenvolupament sostenible davant la crisi dels sectors agraris tradicionals. Així ocorre, per exemple, amb el desenvolupament d'iniciatives d'agro-turisme o de turisme rural, on el paper assolit per la dona està sent decisiu en la generació de riquesa i benestar.

D'alguna manera, el futur del Camp d'Elx, com el de la resta de paisatges rurals en l'entorn mediterrani i europeu, ve lligat al reconeixement i potenciació del paper de la dona rural i a la seua implicació activa en el disseny de les estratègies de gestió dels recursos i de promoció d'iniciatives de desenvolupament.

Resulta fundamental desde el punto de vista ecológico y social la conservación de los usos tradicionales

Realizado por: Martín Cantarino, C. y Belda Antolí, A.


 Universitat d'Alacant
 Universidad de Alicante



Projecte WADI: Recopilació d'usos tradicionals

Les dones rurals i el manteniment dels valors ambientals del Camp d'Elx

Maig de 2007



WADI Project:
 INCO2003-MPC2-015226
 (2006-2008)



El projecte WADI, finançat per la Comissió Europea, està analitzant comparativament els aspectes socioculturals i ecològics d'una sèrie de zones humides mediterrànies i els seus entorns socioeconòmics. Participen 11 equips d'investigació pertanyents a 4 països europeus i tres països nord-africans. A Espanya s'ha triat com a lloc d'estudi el Parc Natural del Fondo i les seues rodalies i s'ha encarregat la coordinació dels estudis a la Universitat d'Alacant. Un dels seus objectius és, precisament, estudiar el paper de les dones en la creació i manteniment de la riquesa ambiental i cultural tradicional d'este entorn i en la generació d'escenaris de futur més sostenibles en el nou marc socioeconòmic del segle XXI.



AMFAR: és la Federació de Dones i Famílies de l'àmbit rural. Ha centrat la seua línia d'actuació en la formació i la contractació des del dia de la seua fundació. Fins al moment ha impartit formació a tot el col·lectiu de dones de l'entorn rural, mitjançant els Plans Anuals de Formació. És una associació de dones que estan preocupades pel manteniment dels coneixements i usos tradicionals del Camp d'Elx. Entre les seues activitats principals hi trobem: diversificació de les explotacions agràries, gestió de la petita i mitjana empresa, agroturisme, artesanía rural, aliments casolans, activitats agràries, el paper de la dona en la dinamització del camp, etc.

Les dones rurals i el manteniment dels valors ambientals del Camp d'Elx

El medi rural mediterrani, i el Camp d'Elx n'és bona mostra, és dipositari d'enormes valors ambientals, tant patrimonials com ecològics. Ara bé, en les societats rurals, si a voltes es reconeix el paper de l'home del camp en la creació i manteniment d'aquests paisatges, sol, en canvi oblidar-se que la societat rural es compon de dos gèneres, i que el paper dels sectors femenins ha sigut tan decisiu com el masculí en la creació del paisatge rural i, per tant, dels seus valors ambientals.



Afectat ara per una seriosa crisi pertot arreu, és precisament en els seus valors ambientals i socioculturals on el medi rural, i en concret el Camp d'Elx, ha de trobar les vies de futur. I la dona rural té ara, com sempre, un important paper que desenvolupar a aquest respecte.



La tradició gastronòmica del Camp d'Elx, vinculació a la terra

No cal dir que les dones aquí acomplixen un paper bàsic. La cuina tradicional és un dels símbols identitaris de tota societat. Plats com ara: l'arròs amb costra, l'arròs amb ceba, els granyons, la tortada, les farinetes, les pipes i carasses,... són elements irrenunciables de la identitat cultural d'Elx, i troben en les dones les principals cultivadores i mantenedores.



Aparentment més modestos, els recursos alimentaris d'origen salvatge han format part decisiva de la cultura tradicional de la dona del Camp d'Elx. Les camarrogues de carrissal (*Cyborium intybus*), o els llissons (*Sonchus tenerrimus*), o les bledes salvatges (*Beta vulgaris*), o els conillets (*Silene vulgaris*), o els cardets (*Scolymus hispanicus*), etc., etc. que indiquen un coneixement profund de la biodiversitat vegetal de l'entorn rural i una transmissió multiseular de generacions de dones sobre com preparar-les per a convertir-les en un plaer per al gust: ensalades de llissons i ceba, empanadetes de conillets, bledes o camarrogues fregides, putxero amb cardets, truita de conillets, etc. Plats sovint ara desconeguts per les noves generacions i on podríem descobrir tot un món de noes experiències culinàries i d'ensenyaments sobre una alimentació saludable.